

COMPLEXUL DE FORTIFICAȚII DE LA BUMBEȘTI ȘI ROLUL LOR ÎN RĂSPÎNDIREA ROMANITĂȚII

CRISTIAN M. VLĂDESCU

Complexul de fortificații romane de la Bumbeshi-Jiu, amplasate într-un dispozitiv triunghiular, cu două puncte înaintate la nord pe direcțiile de atac ale inamicului — castrul de la Pleșa pe malul drept și castrul de la Vîrtop pe malul stîng al Jiului — sprijinite pe o bază puternică de plecare cu rezerve de efective, și cel de al treilea de la Bumbeshi, la sud, au fost de la început destinate apărării defileului și drumului spre pasul Vlcan.

Construite toate în vremea lui Traian, cu incinte de pămînt, două dintre castele, de la Pleșa și Vîrtop au fost abandonate după domnia acestuia, funcția lor fiind preluată de castrul de la Bumbeshi care a fost reconstruit din piatră în anul 201.¹ El devine punctul cel mai important, atît de apărare în zona subcarpatică, cu extinderea posibilităților sale de acțiune dintr-un loc de deosebită importanță strategică, cît și ca factor de antrenare a populației civile în procesul de romanizare, dovadă înflorirea romanității în această parte a provinciei Dacia Inferior.

Cercetările arheologice din ultimii ani la castelele de la Pleșa și Vîrtop, precum și cele din 1982—1985 de la Bumbeshi au adus noi precizări în legătură cu stratigrafia și elementele de fortificație (val, **murus**, bermă, șanțuri, turnuri).

Castrul de pămînt de la Pleșa² are dimensiunile de 234 x 156 m cu val lat de 10 m și înalt de 2—3 m. Pe laturile lungi, de nord și de sud, are două porți și una pe latura estică. Cercetările din 1979 au adus unele corecturi planului întocmit de Pamfil Polonic după ridicările efectuate în 1983 de serviciile de resort ale armatei și a-

nume o rotunjire a colțurilor de nord est și de sud est, în lipsa turnurilor cu intrînduri oblice ale laturilor de o parte și de alta a porții. Latura de vest a castrului și porțiunile din laturile lungi către colțurile de nord vest și sud vest sînt distruse.

Datînd din epoca războaielor dintre daci și romani se pare că nu funcționează mai tirziu de epoca lui Hadrian⁴ după elementele de cultură materială furnizate de săpăturile din 1979 practicate pe latura sudică și din 1983 din mijlocul castrului cînd au ieșit la iveală fragmente ceramice din pastă roșiatică, torți de amfore și un vas cu briu alveolar.

Din castrul de pămînt de la Virtop³ se mai păstrează fragmente din laturile de vest și de sud. După planul ridicat de P. Polonic castrul avea dimensiunile 115×126 m. Valul era lat de 14 m și înalt de 2 m, iar șanțul lat de 11 m.

Datînd din vremea războaielor dacice acest castru a fost folosit pînă la mijlocul secolului II, după ultima monedă de la Faustina Senior și după materialul ceramic din secolul II.⁵

Castrul reconstruit în piatră de la Bumbesti este așezat la sud de defileul Jiului într-un punct strategic cu vedere din toate părțile pe malul stîng al vechiului curs al Jiului, înalt de 7—8 m.

Distrus mai mult de jumătate de revărsările Jiului, din castru s-a mai pastrat un fragment din latura sudică de 76,60 m și latura estică, lungă de 168,80 m avînd la interiorul incintei stîlpi de reazim în val la dimensiuni și la distanțe inegale. Astfel de la zidul nordic al turnului porții estice spre nord la 3,75 m este montat unul, laț de 1 m, urmat de 4,90 m de al doilea de 0,85 x 0,30 m, al treilea la 5,70 m, lat de 0,95 m și lung de 0,19 m, al patrulea la 6,13 m, cu dimensiunile 1,50 x 0,30 m, al cincilea la 8 m, de 0,80 x 0,19 m, al șaselea la 7,45 m lat de 0,80 m, lung de 0,20 m, al șaptelea la 3,30 m, de 2,20 x 0,40 m și al optulea la 21,40 m. Spre sud, dincolo de turnul sudic, spre turnul din colțul sud-estic primul stîlp apare la 17,60 m, lat de 1,19 m și lung de 0,16 m, al doilea apare la 5,30 m cu dimensiunile

0,96 x 0,23 m, al treilea la 8,50 m, lat de 1,22 m și lung de 0,30 m, al patrulea la 5,30 m de 1,45 x 0,10 m, al cincilea la 7,27 m distanță, de 1,46 x 0,26 m și al șaselea la 30,70 m plasat în turnul sud-estic, pe latura sudică nesurprinzându-se nici un stilp.

Murus-ul se păstrează pe o înălțime maximă de 2,10 m (cu temelia de 0,70 m) și a fost așezat direct pe val avînd paramentul exterior îngrijit lucrat din blocuri de piatră legate cu mortar. Paramentul inferior așezat în val nu beneficiază de atenția dată feței dinspre exterior. Ridicat pe rînduri regulate susținute de plăci care îi dau orizontalitatea, grosimea zidului este de 1,20 m.

Valul vechiului castru în care s-a construit incinta de piatră este alcătuit din pămînt bătut avînd în compoziție lentile de lut galben rezultate din aruncările succesive de pămînt de la săparea șanțului. Valul este înalt de 2,50 m și lat la bază de 6,90 m. La exterior dincolo de bermă, lată de 1,17 m, se află fossa primului castru largă de 6,60 m, iar la 10,40 m de murus a doua fossa lată de 3,20 m și adîncă de 2,40 m.

Părțile sînt flancate de cîte două turnuri dreptunghiulare amenajate într-o fază ulterioară construirii incintei de piatră, poate de pe urma nevoilor de consolidare a apărării în legătură cu noua situație cînd încep mișcările popoarelor de dincolo de frontierele imperiului.

Turnurile porții sudice sînt construite pe un pînten inițial al intrării corespunzînd fazei de piatră și au dimensiunile la exterior de 3,20 x 5,20 cel vestic și 3,85 x 3,55 cel estic, cu ziduri de front groase de 1,30—1,45 m.

Turnurile porții estice au dimensiunile de 5,62 x 3,40 x x 4,54 x 1,08 m (cel sudic) și 5,04 x 4,70 x 1,21 m (cel nordic, păstrat parțial).

Turnul din colțul sud-estic are laturile de 3,90 x 5,24 x x 3,20 m, cu ziduri groase de 0,70 m.

Dacă apărarea garnizoanei era asigurată la început de **cohors IV Cypria civium Romanorum**⁶ și din 201 de către **cohors I Aurelia Brittonum milliaria**,⁷ poate concomitent de ambele cohorte, cel puțin la începutul secolului III, fap-

tul că ultima monedă descoperită în castru provine de la Filip Arabul, din perioada 244—249, nu înseamnă cu fortificația și-a încetat existența.

Pe lângă misiunea de apărare a intrării în defileul Jiu-lui, castrul de la Bumbesti era și nod de comunicație a drumurilor strategice care veneau dinspre Drobeta prin Cătu-nele, dinspre Pelendava pe Jiu și spre cel care trebuie să fi existat către est, în zona subcarpatică din Gorj și Vilcea, necesar pentru legătura cu Buridava pe Olt.⁸ Propunem justificată existența unor fortificații și pe acest drum, pentru supraveghere, pe care numai cercetări viitoare în teren și observații aero-fotografice le vor putea preciza.

Pe lângă castrul de la Bumbesti, încă de la începuturile stabilirii romanilor pe aceste locuri, dar mai ales după construirea castrului de piatră, s-a dezvoltat o puternică așezare civilă la început sub forma unor canabae. Săpăturile arheologice au precizat de o parte și de alta a șoselei Tîrgu-Jiu — Petroșani, în imediata vecinătate a castrului, edificii din așezarea civilă ale căror temelii din piatră legate cu mortar erau plasate la marginea străzilor pavate cu dale și pietre de râu⁹. Unele edificii au dimensiuni remarcabile de 17,50 x 12,50 m și 18 x 11,50 m cu instalații de **hypocaustum**. Aici s-au aflat obiecte de metal, ceramică romană din secolele II—III, cărămizi cu ștampila cohorții a IV Cypria și monede de la Faustina Senior la Gordianus III.

Pe de altă parte numeroase urme romane au fost semnalate în localități apropiate de garnizoanele militare din nordul provinciei și pe întinderea actualului județ Gorj. Astfel la Săcelu, unde se credea că există o fortificație, lângă rîul Blahnița, se află o așezare civilă romană precizată pe raza actualului sat Hăiești și o stațiune balneară¹¹ unde s-a descoperit un fragment de altar închinat lui Esculap și Hygiei de către M. Tiberius Marcianus, în legătură cu bine cunoscutele calități curative ale apelor¹² și monede de la Faustina Augusta, Crispina, Severus Alexander și Iulia Mamaea¹³. Alte urme epigrafice s-au descoperit la Iezureni, Polata și Glodeni.¹⁴ Așezări rurale se află de asemenea în „cartierul Olarilor” din Tg.-Jiu, după substructiile de ziduri ale unei clădiri cu plăci de teracotă și ceramică din secolul III, ca și la Bîrsești, lângă Tg.-Jiu unde s-au descoperit urcioare, cărămizi de hypocaust și monede de la Septimius

Severus la Filip Arabul și Otacilla Severa.¹⁵ Urme romane s-au mai descoperit și în alte localități din județul Gorj la Bîlteni, Bobu (com. Scoarța), Borăscu, Cartiu (com. Turcinești), Cătunele, Gura Plaiului, Runcu, etc.¹⁶

Toate aceste locuri investigate sistematic vor aduce noi elemente de cultură materială menite să sprijine cu mai mult temei teza puternicei romanizări și înflorirea romanității în această zonă.

Rezultatele observațiilor de suprafață și al cercetărilor asupra sistemului de fortificații au dovedit că garnizoana militară în afara rolului de apărare, a fost unul din principalii factori ai romanizării populației, lăsând urme adinci și permanente în istoria provinciei, elementul militar aflat în mijlocul acesteia influențând viața în toate domeniile ei ducând la progresul romanității în Dacia sudică, în special în vecinătatea castrelor din zona de munte și de deal. De asemenea, au confirmat concluziile referitoare la importanța sistemului defensiv în dispozitivul interior de asigurare a pazei, contribuind la mai buna cunoaștere a activității armatei romane, factor activ de răspândire a civilizației și limbii latine.

NOTE:

¹ IDR, II, nr. 174

² Constantin C. Petolescu, **Castrele de pământ din nord-vestul Olteniei, Oltenia. Studii și comunicări**, II, Craiova, 1980, p. 106.

³ Colonel dr. Cristian M. Vlădescu, **Armata romană în Dacia inferior** București, 1983, p. 74.

⁴ D. Tudor, **Oltenia romană**, 4, București, 1978, p. 309.

⁵ Expectatus Bujor, **Șantierul arheologic Bumbesti**, Materiale și cercetări arheologice, V, 1959, p. 419—423.

⁶ IDR, II, 189, a, b, c, d și cărămizile cu ștampile rezultate din cercetările noastre din 1982—1983.

⁷ IDR, II, 174.

⁸ Colonel dr. Cristian M. Vlădescu, **op. cit.**, p. 77.

⁹ Săpături arheologice E. Bujor (1969—1972).

- ¹⁰ D. Tudor, **op. cit.**, p. 218.
- ¹¹ P. Gherghe, Gh. Calotoiu, *Gazeta Gorju'ui*, nr. 1222, 7 august 1977 p. 8, D. Tudor, **op. cit.**, p. 227, 298.
- ¹² IDR, II, 182.
- ¹³ C. C. Petolescu, Carmen Petolescu, P. Gherghe și Gh. Calotoiu, comunicare la a XII-a sesiune anuală de rapoarte (privind rezultatele cercetărilor arheologice din anul 1977), București, 9—11 martie 1978.
- ¹⁴ IDR, II, 181, 185, 186.
- ¹⁵ D. Tudor, **op. cit.**, p. 226—227.
- ¹⁶ **Ibidem.**